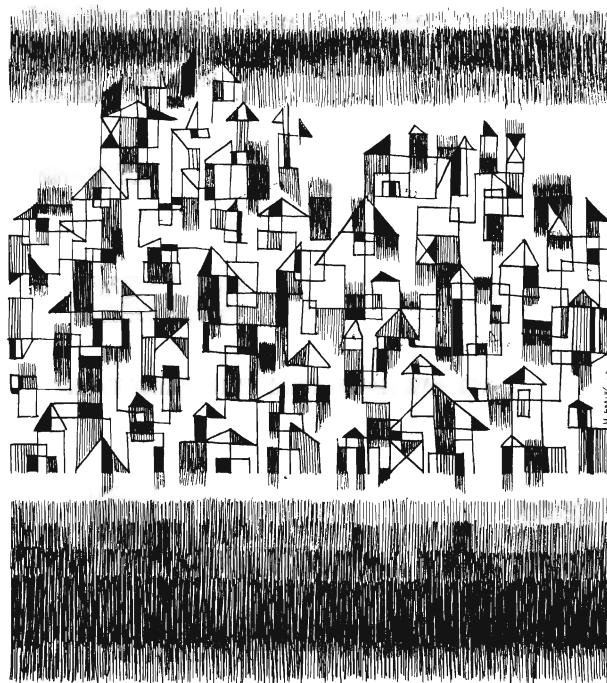

An-Ski *Dibuk*-jának operaváltozata jelentett. Ő tervezte az ősbemutató díszleteit és jelmezeit. Amerika egyik legpezsgőbb kultúrájú városában, Seattle-ben sikeres művész. Számos múzeumban őrzik képeit, köztük a jeruzsálemi Yad Vashemben is.

Bár kislánként megjárta Auschwitzot, családjából szinte egyedül élte túl a huszadik század e kataklizmáját, különös módon ez az életét, gondolkodását meghatározó téma egyetlen festményén sem jelenik meg. Mégis, személyes kötődése egyetlen vershez, sajátosan őrzi műveiben a holocaust emléket. Theresienstadtban a gyilkosok különleges, lassú halált szántak gyerekeknek, öregnek egyaránt. Fennmaradtak az ottani gyerekrajzok és egy gyermekköltő verse is, amelynek zárósora arról szól, hogy „nincsenek többé pillangók”. Ez a kislány a maga módján megelőlegezte Theodor Adorno maximáját, miszerint Auschwitz után nincs többé költészet. Maria Frank Abrams érzékeny festészete viszont tudatosan állítja: pillangók pedig vannak.

1967-től a kislány emlékére többször is megfestette a lepkeszárnyakon átsütő napfényt. Monet az 1871-es párizsi Kommun öldöklése elől Pisarróval együtt Angliába menekült. Annak kódéből visszatérve festette meg a *Reggeli a szabadban*-t. Addig az akadémisták egyáltalán nem jártak ki az erdőbe természet után festeni. Egy kritikus gúnyos értelemben beszélt az impressziók, a lelki vetületek festészetéről. A huszadik század „lélektani” kifejezése valóban szűk keret a tájban rejlő fényélmény megragadásának kísérletére. Transzcendens vágy ez, amelyben benne rejlik az a ma kevesek által ismert igazság, hogy ember és természet nem két külön létező és egymásnak ellentmondó szükségszerűség. A táj él, és az élet misztériuma a legfelsőbb titok, amit a művészet örökösen fűrészkész.

Maria Frank Abrams műveiben különleges egységben tartja a kortárs festészet két sarokpontját. E tárlaton is jól megfér egymással az azonos technikai bravúrral megfestett lírai absztrakt képköltészet, és egy racionális képi konstrukció. Előbbiben az elhasználandó élet gyűrődéseiből a fény és az imagináció

MARIA FRANK ABRAMS: VÁROS

által egy megtisztulás-újjászületés folyamatot látunk. Míg a kristályvilág látszólag halott rendjét sugárzó sorozatban az ember kis világa, más szóval mikrokozmosza jelenik meg. A holt struktúrában benne élnek mégis az égi bolygók, a Föld természete és gyümölcsei, az ércek, a folyók, a levegő sajátosságai, az egész makrokozmosz. A lélekben ott tükröződik a világ összes csodája, a lepkek és csillagok pályája, „astrum in corpore” – vagy ha tetszik, *pillangók pedig vannak*. Éppen általuk nem felejtethető el többé, hogy századunkban milyen rettenetes sötétség fölött kellett győzni a fénynek.

Szegő György:

UJJGYAKORLATOK

FELDMAN LÁSZÓ KIÁLLÍTÁSA

Volt egyszer, nem is olyan régen egy artista, akit a művészete mentett meg a zsidóüldözéstől. Feldman Lászlónak hívták, és egyujjas erőgyakorlatai világszámnak számítottak. Amikor a zsidótörvények érvénybe léptek, jobbnak látta, ha nemzetközi turnéra indul. Még Németországban is fellépett, egy „bohóc” származását nem firtatták – hacsak nem maradt otthon. A háború után hat évig Amerikában turnézott, mivel idehaza senkije nem maradt életben.

1951-ben megtudta, hogy egy gyermekotthonban mégis él egy unokahúga, és hazatelepült. Negyven fölött kezdett fagyni, elsősorban fából, „mert a fa a legmelegebb élő anyag” – mondja. Hol meghagyja azt, amit a természet alkotott, hol ar-

cot, figurát lát a göbökbe, úgy, ahogyan ősidők óta minden szobrász – akár amatőrként, akár mesteremberként veszi kézbe a vésőt. Ez eddig nem különös, tulajdonképpen a természet teremtő ereje és az emberi imagináció, a teremtő látás interferenciába lépnek, és közösen különös emocionális eredményt érhetnek el. Ilyen remekművének érzem az egy tömbben tartott *Auschwitzi hegedős*-t, vagy a végsőkéig elgyötört *Muzulmán*-t, aki Michelangelo haldokló rabszolgájának rokona.

Az igazi meglepetés a nonfiguratív szobrok kvalitásai láttán ér. Feldman anélkül, hogy mondjuk a párizsi akadémián Brancusi tanítványa lett volna, egészen magas plasztikai színvonalú totemoszlopokat, héber betűkonstrukciókat készít. Brancusit Rodin fedezte föl Párizsban. Feldman megjárta

FELDMAN LÁSZLÓ: TÁNC

Rodin útját, és felfedezte magában a modernizmus szerkezetét, a Biblia alapelemeinek rendjét, Brancusi lényegre leegyszerűsítő monumentalitását. 86 évesen is képes újítani: például magzatot lát a (bét) héber betű – ház a jelentése – méhébe, és ezzel a kortárs művészet legfrissebb, mágikus irányvonalát műveli, amelynek elméletét az összehasonlító vallástudományok, Mircea Eliade, Georges Dumézil, illetve a szellemtudományok és a pszichológia metszéspontján álló C. G. Jung és Hamvas Béla munkássága nyújtja. Hogy Feldman László honnan veszi mindezekben a magabiztosságát, nem tudom. Ujjgyakorlatoknak tűnnek a Goldmark teremben látott szobrai, legyenek akár kőből, fából, ólomból vagy bronzból. A profi artistaújjak átfordították az autodidakta Feldman Lászlót a Grand Art porondjára.

A gyűjtők most meg is szerezhetik a műveket, s velük együtt a felfedezés örömét, mert a szobrok megvásárolhatók. A bevételt Feldman László annak az Alma utcai Ortodox Szeretetháznak ajánlotta fel, amely ma nemcsak otthona, de műterme is.

Biblical World Gallery

Terézváros, Erzsébetváros, ez a néhai zsidó kulturális és kereskedelmi centrum, ma Budapest egyik legelőregedettebb, legszlömösebb területe. A várostervezők rehabilitációról, sőt revitalizációról szoktak beszélni. Ebbe nemcsak a Dohány utcai nagy zsinagóga felújítása, vagy a Rumbach Sebestyén utcai, Otto Wagner tervezte ortodox zsinagóga megmentése kell hogy beletartozzon, hanem olyan apróságok is, mint egy-egy üzletlakás visszaadása kereskedelmi célra. Éppen ez történt a Wesselényi utca 13. szám alatti kiégett lakás-bolttal. Szép galéria épült bele, és egy, a budapesti zsidó kulturális életben igen népszerű család nyitotta meg művészeti és ajándéktárgy Galériáját.

A „Bibliai Világ” cégér igazi tartalmat hirdet, mivel belül még az egyszerű ajándéktárgyaknak is van zsidó identitása. Elsősorban a Korondról érkezett kerámiáknak. A pesti terveket a két legnevesebb helyi hagyományokat folytató fazekascsalád, a Paál- és a Györfly-família készítette. Héber feliratos fűszertartók, Mizrah-táblák, törzsi állatszimbólumok és a *Szól a kakas már* motívumai vihetik el távolba s közelbe a kettős – magyar-zsidó – kötődésű családokhoz egy valaha gazdag kultúra emlékét. Például az itt kapható habániák eredeti, régi lengyel és kárpátaljai zsidó képekkel díszített tárgyak mai másolatai.

Az emeleten komolyabb műtárgyak találhatók. Szenes Zsuzsa „levelei”, Balla Margit magas grafikai színvonalon „leírt” álomvilága, Szilárd Klára szürreális antropomorf famatuzsálemei, Magén István chagallos nyomatai, Bihari Sándor könnyed csendéletei és temetői tájai, valamint Engel Tevan István tradicionális grafikai és Thury Levente avantgárd kerámia Gólem-sorozata, amelyeket a tárlatlátogatók és gyűjtők eddig is jól ismerhettek. De új nevek is akadnak, akik közül az amerikai-prágai Stuart Servetar Cfát-i kék zsinagógabelsőire és zsidó menyasszonyára, valamint Lovas Nagy Anna dekoratív grafikáira hívnám fel a figyelmet. A képek és tár-

gyak között mindig lesz egy-két judaika is, a könyvek iránt érdeklődőknek. Azt lehet mondani, hogy ez egy zsidó szellemi vegyeskereskedés, amelyet a megnyitót tartó Zoltai Gusztáv a hitközség részéről támogatásáról biztosított. Székely Gábor alpolgármester pedig együtt örvendezett a közönséggel, a város egy újjászületett darabkája láttán.

–szegő–

